

Endurheimt staðargróðurs — breyttar nálganir við frágang á framkvæmdasvæðum

Umhverfismatsdagur Skipulagsstofnunar 2018

Ása L. Aradóttir, Lbhí

-
- Hvað er staðargróður?
  - Helstu nálganir
    - „Hefðbundnar uppgræðsluaðferðir“ (grassáningar)
    - Nýta efni úr vegstæði/svæði sem þarf að raska
    - Nýting á öðrum staðarefnivið
      - Sáning/gróðursetning innlendra tegunda
    - Sjálfgræðsla

Þjóðvegur
 Southern Region

← Google, Inc.

Street View - Aug 2013

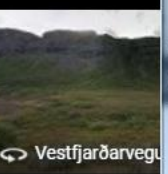
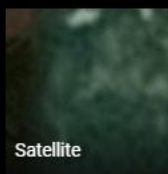
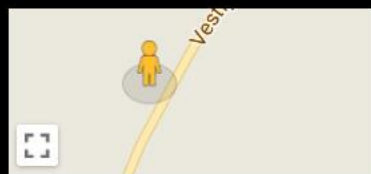
Navigation controls including a compass, zoom in (+) and zoom out (-) buttons, and left/right arrow buttons for panning.

Google

Vestfjarðarvegur

Google, Inc.

Street View - Aug 2013

„Hefðbundnar uppgræðsluaðferðir“
= þekjusáningar

Þekjusáningar

Efni

Sáning grasfræs og áburðargjöf í tvö til þrjú ár

Fræ af ræktuðum stofnum

Áburðargjöf

Notkun

Mynda fljótt þekju → ↓ rofhætta

Hægt að nota við margvíslegar aðstæður

Aðferðafræði vel þekkt

Sáðgrös ættu að hverfa með tímanum
→ getur stuðlað að landnámi staðargróðurs

Hefðbundin uppgræðsla með grasfræi og áburði

Takmarkanir

Oft áberandi og stinga í stúf við umhverfið

Tegundafátækar; frábrugðnar gróðurfari grenndarsvæða

Draga að búfé / safna snjó

þurfa viðhald (slátt)

Mjög þéttar grassáningar geta hindrað landnám staðargróðurs

A landscape photograph showing a road on the left with a wide gravel shoulder. The road curves into the distance. To the right of the gravel is a field of reddish-brown soil with scattered rocks and small green plants. The horizon is flat under a cloudy sky. The text is overlaid in the upper right quadrant.

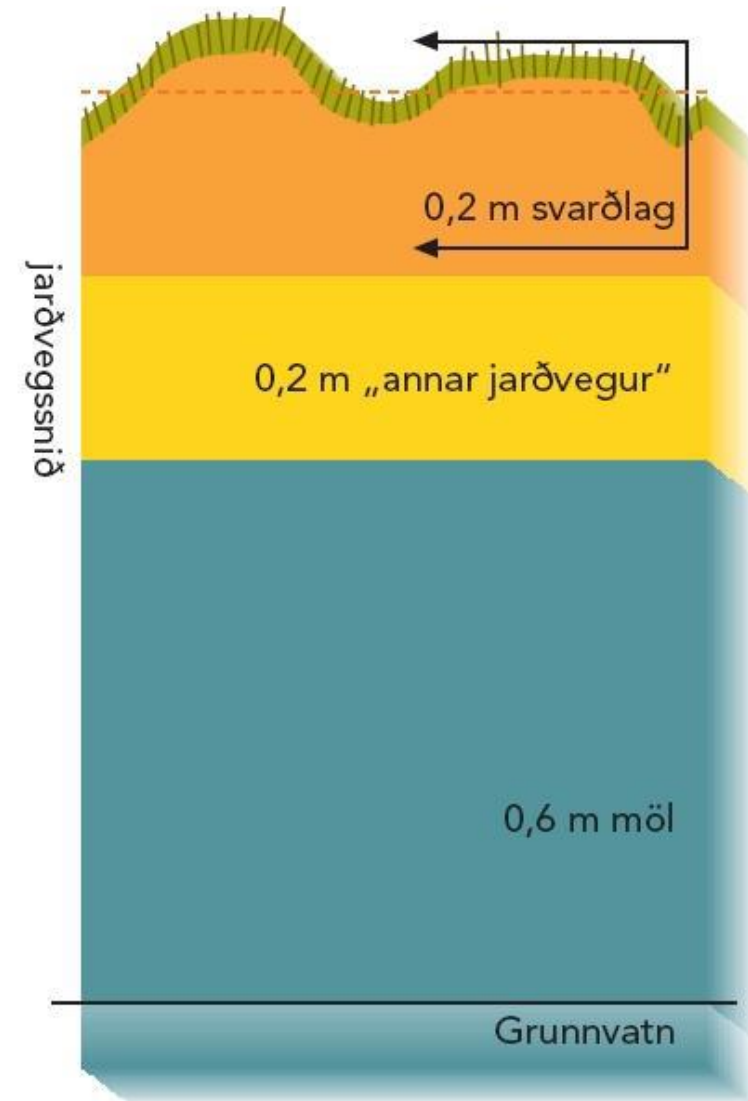
Aðferðir sem nýta efni úr vegstæðum eða öðrum svæðum sem þarf að raska

Nýting á efni úr vegstæði

Svarðlag = gróðursvörður og efsta lag jarðvegs

- Inniheldur fræ, gró, plöntu- og rótarluta, næringarefni, smádýr og örverur sem eru mikilvæg fyrir endurheimt starfhæfra vistkerfa
→ er verðmæt auðlind við endurheimt staðargróðurs
- Á svæðum sem verða fyrir raski er einkum hægt að nýta svarðlagið með því að (fer eftir gróðurfari)
  - Taka upp heilar torfur og leggja aftur út
  - (Taka upp einstakar plöntur og gróðursetja á ný)
  - Haugsetja svarðlag sér og dreifa yfir jarðveg við frágang
  - Taka upp mosagreinar og dreifa yfir framkvæmdasvæði við frágang

Flutningur á gróðurtorfum

- Leið til að koma á legg tegundum sem ekki eru vanalega notaðar í uppgræðslu, þ.á.m. lyngtegundum, ýmsum blómjurtum, mosum, fléttum, smádýrum og örverum

Flutningur á gróðurtorfum

Nýting á gróðursverði úr
vegstæði

Efni

Heilar gróðurtorfur af framkvæmdarsvæði

Þekja uppgræðslusvæði með torfum
(hlutfall 1:1 – 1:2)

...eða dreifa torfunum yfir stærra svæði
(hlutfall 1:3 eða lægra)

Stærri torfur → betri árangur;
lágmarksstærð fer eftir gróðurgerð

Notkun

Fljótleg aðferð við endurheimt staðar-gróðurs; flestar tegundir þola flutning

„Heilt vistkerfi“: háplöntur, mosar fléttur, jarðvegur, smádýr og örverur

Svipað yfirbragð og staðargróður

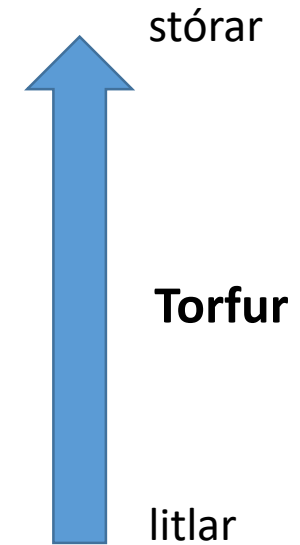
Öruggasta leiðin til að koma tegundum lyngmóa á legg

Þarf hvort eð er stórvirkar vinnuvélar til að fjarlægja gróðursvörðinn, nýting efnis á
staðnum sparar flutningskostnað

*Heimildir: Aradóttir 2012;
Aradóttir & Óskarsdóttir 2013*

Stærð á torfum

- Sígrænir smárunnar (krækilyng, sauðamergur)
  - Sumargrænir smárunnar (bláberjalyng, grasvíðir)
  - Starir (stinnastör) og margar tegundir blómjurta
  - Grös
  - Mosar
-
- Þarf mun stærri torfur fyrir lyngmóa en graslendi

Flutningur á gróðurtorfum, frh.

Nýting á gróðursverði úr
vegstæði

Flutningur og geymsla

Viðkvæmt lifandi efni → gæta þarf
varúðar við flutning og geymslu

Aðeins eitt lag — ekki haugsetja

Takmarkað geymslupól

Útlögn

Passa upp á að rætur og ofanjarðarhlutar verði fyrir sem minnstu raski, **ekki þjappa** (mosapembugróður sérlega viðkvæmur fyrir raski)

Hægt að skapa svipaða áferð og finnst í nágrenninu

Yfirleitt þarf lítið sem ekkert viðhald eftir að búið er að koma gróðurtorfunum fyrir
→ hagkvæmur kostur til lengri tíma lítið

Dovrefjell, Noregi: burðarlag fjarlægt og stórar torfur lagðar í vegstæðið

Dovrefjell, vegur tekinn upp 10 árum áður, burðarlag ekki fjarlæggt

Flutningur á gróðurtorfum, dæmi

Slóði OR (nú ON) út að Hverahlíð 2007 og 2008

Hellisheiði okt. 2017

Þeistareykir, júlí 2017

Torfur lagðar út 2015

Source: Steinunn Garðarsdóttir

Torfur lagðar út 2014

Ljósmyndir: Steinunn Garðarsdóttir

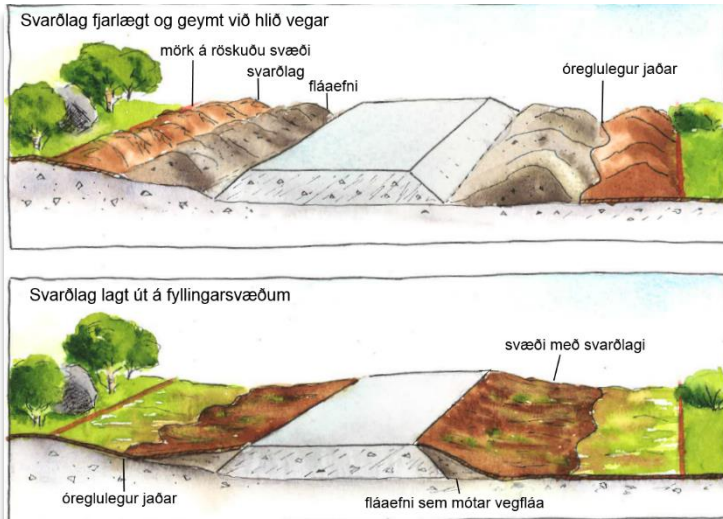
MIKILVÆGT

- Endurheimt getur ekki réttlætt eyðingu vistkerfa
- Aldrei má valda varanlegum skaða á náttúrulegum gróðri í þeim tilgangi að afla gróðurtorfa eða annars efni til að nýta í uppgræðslu

RESTORATION DOES NOT JUSTIFY DESTRUCTION OF ECOSYSTEMS

Ecological restoration should never be considered a substitute for sustainably protecting and managing existing native ecosystems. Most natural and semi-natural ecosystems are not readily transportable or easily rebuilt once damaged. Moreover, restoration science and technologies for many ecosystems are still far from achieving 100% recovery of biodiversity, ecosystem functioning, or delivery of ecosystem services. This means that the promise of restoration should never be invoked as a justification for destroying or damaging existing ecosystems. Similarly, the potential to translocate rare species into a restored or created habitat cannot and should not predicate the destruction of existing intact habitat for that purpose.

Dreifing svarðlags

Nýting á gróðursverði úr vegstæði

Efni

Svarðlag aðgreint frá undirliggjandi jarðvegi

- dreift strax
- eða haugsett og dreift síðar

Notkun

Við frágang er svarðlagi dreift á yfirborðið, ofan á neðri jarðvegslög

Getur flýtt landnámi staðargróðurs

Takmarkanir

Geymsluþol takmarkað

Svarðlagshaugar mega ekki vera of þykkir

Rasktegundir úr fræforða geta orðið áberandi

Gæði svarðlags ræður árangri endurheimtar

Hagen & Skrindo, 2010

Oslofjordforbindelsen, Noregi

Uppgræðsla
vegfláa með
svarðlagi úr
skóglendi stuðlaði
að endurheimt
staðargróðurs

Lofast, Noregi

Jarðvegi frá yfirgefnum sveitabæjum í nágrenninu
dreift í vegfláann.

- Innihélt fræ nokkurra algengra illgresistegunda
- Njóli áberandi og dreifði úr sér
- Hindraði landnám staðargróðurs

Lyngdalsheiðarvegur

Myndir:
Matthildur Stefánsdóttir

2017

Notkun svarðlags við Dettifossveg, júlí 2017

Dettifossvegur 2017, svarðlag lagt út 2016

Ljósmynd:
Steinunn
Garðarsdóttir

Dreifing mosa

Nýting á gróðursverði úr vegstæði

Mosasprotar vaxa upp frá greinum sem dreift var á Hellisheiði

Mosapembur eru ríkjandi í mörgum vistkerfum, m.a. nútímahraunum

Hægt að fjölga með mosagreinum eða mosabrotum

Dreift á uppgræðslusvæði, ýmist einum sér eða með vatni eða súrmjólk til að auka viðloðun

Auðveld leið til að flýta landnámi mosa á röskuðum svæðum í nútímahraunum og annars staðar þar sem mosar eru ríkjandi í gróðurfari

Góð nýting á efni

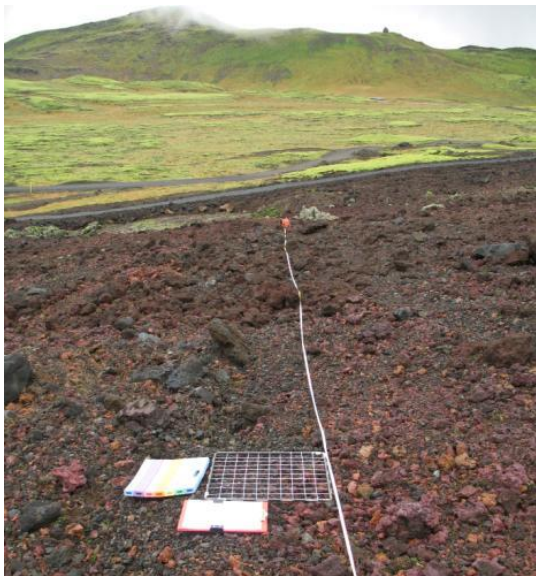
Landnám mjög háð aðstæðum og tegundum; t.d. er landnám hraungambra árangurríkast í vikri

Mynd: Herdís Friðriksdóttir

Afnám og dreifing mosa á Hellisheiði 2008

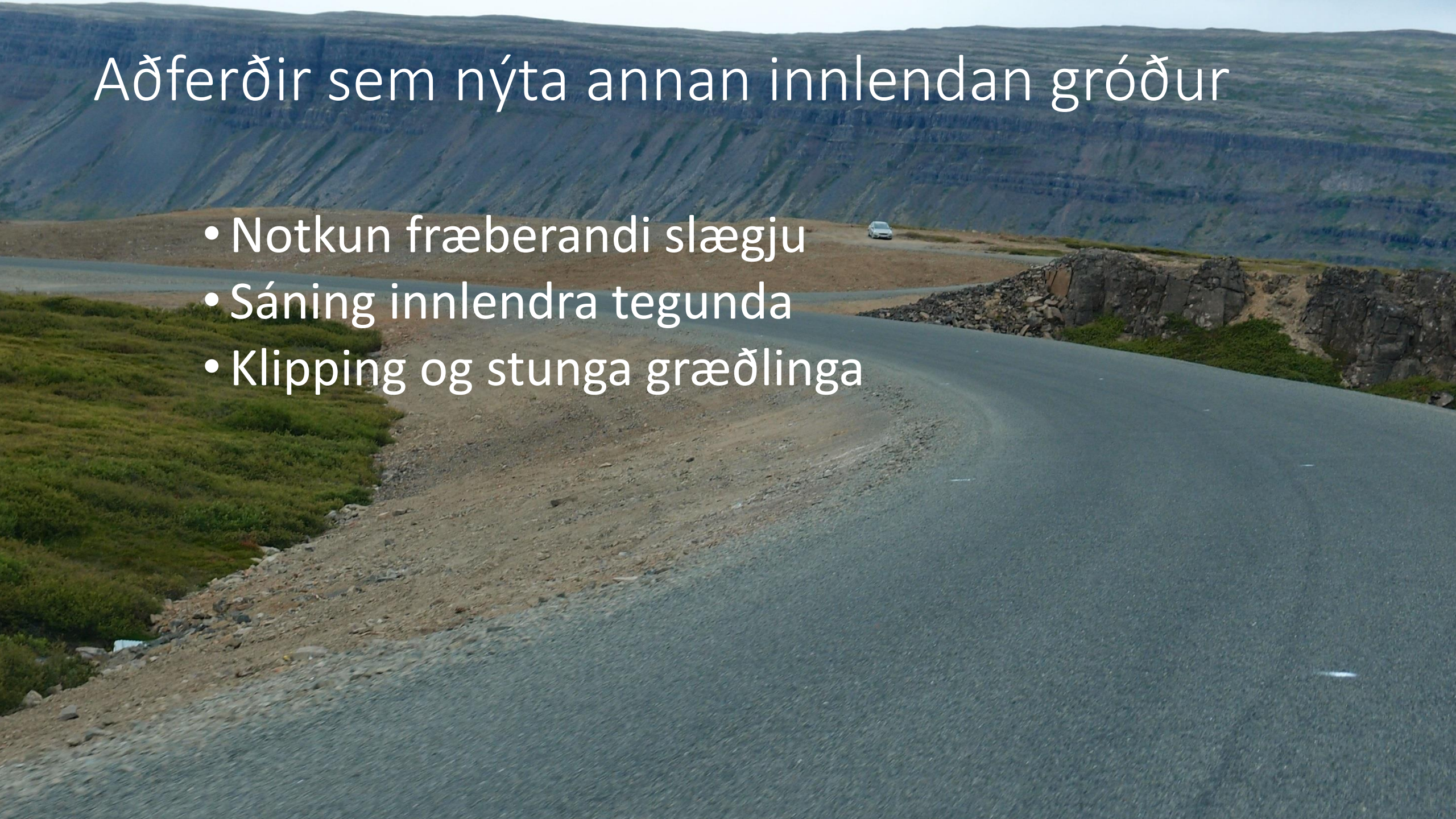
Úttekt á mosadreifingu haustið 2009

Ása. L. Aradóttir & Herdís Friðriksdóttir 2011

Aðferðir sem nýta annan innlendan gróður

- Notkun fræberandi slægju
- Sáning innlendra tegunda
- Klipping og stunga græðlinga

Fræsöfnun og sáning

Nýting á öðrum staðarefnið

Efni

Fræ af innlendum tegundum

Fræi safnað í nágrenni
uppgræðslusvæðis

Sáð beint (með eða án
þekjusáninga)

Notkun

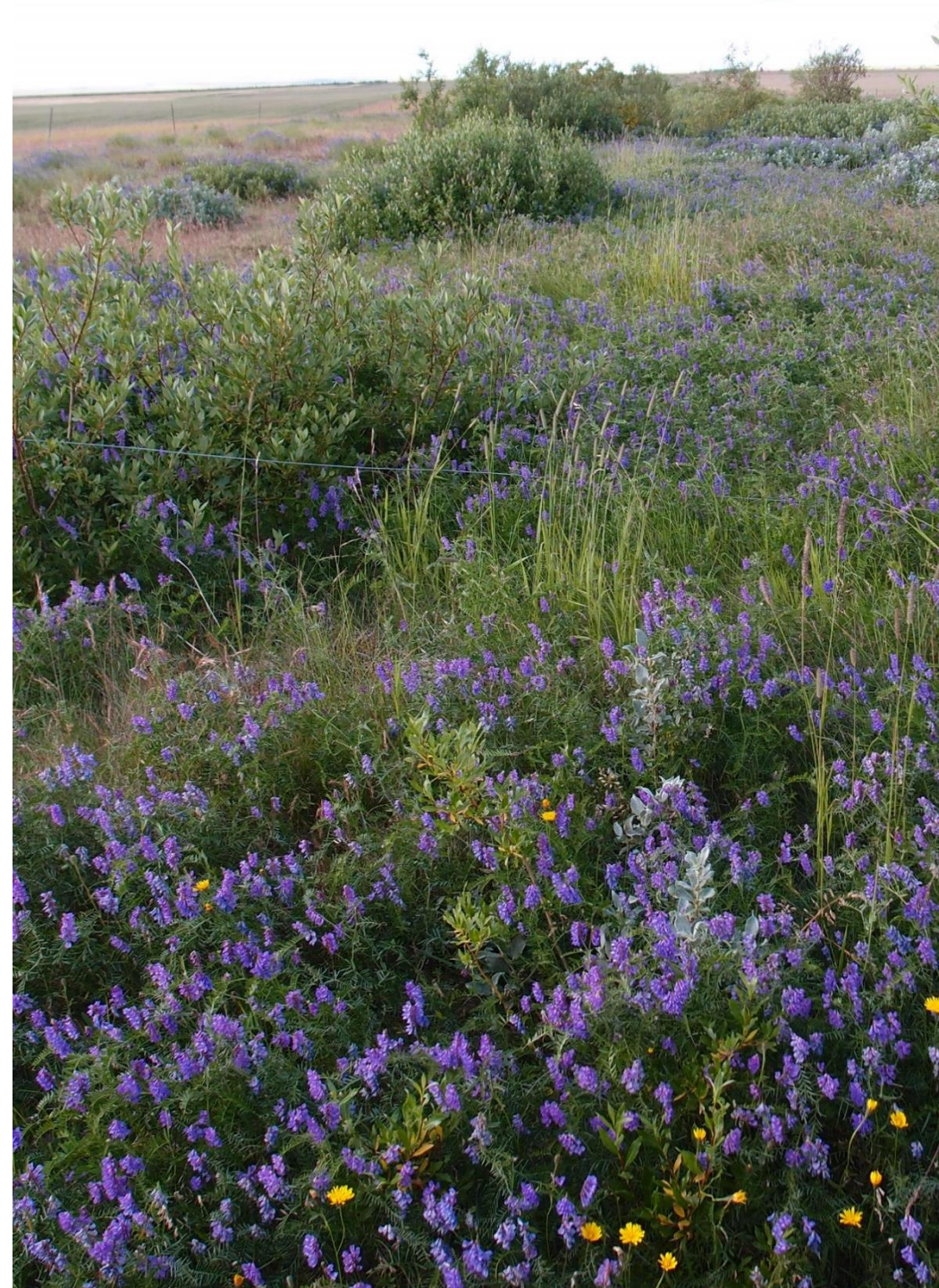
Hægt að koma ákveðnum tegundum á legg í stað þess að treysta
alfarið á náttúrulega dreifingu

Ekki algengt hérlandis enn sem komið er (aðallega melgresi og birki)

- Prófanir á ýmsum tegundum, t.d. holtasóley, ljónslappa, loðvíði, gulvíði, fjalldalafífl, gulmöðru, gullmuru, beitilyngi, baunagrasi, umfeðmingi, o.fl.

Sáning innlendra tegunda

- Lítið framboð á fræi innlendra tegunda er takmarkandi
→ nauðsynlegt að safna fræi til að nota í einstök verkefni
- Almenna reglan að söfnunar- og notkunarsvæði séu eins nálægt hvort öðru og kostur er

Fræslægja

Efni

Slægja af staðargróðri sem ber með sér fræ og mosabrot

Gróður sleginn þegar fræproski er í hámarki → dreift á uppgræðslusvæði

Heimildir: Járngerður Grétarsdóttir 2011, 2014, 2017

Notkun

Slægjan ver yfirborð jarðvegs fyrir rofi og frosti, leggur til fræ og veiðir fræ af staðargróðri

Flýtir landnámi staðargróðurs

Hægt að nota til að koma á legg ýmsum einkennistegundum graslendis, blómlendis og jafnvel votlendis, m.a. mosum

Nýting á öðrum staðarefnið

Takmarkanir

Fræmagn og tegundasamsetning háð sláttutíma

Hentar ekki fyrir margar einkennistegundir lyngmóa.

Gróðursetning sprota / græðlinga

Nýting á öðrum staðarefnivið

Efni

Græðlingar (hluti stofna með brumum) klipptir af runnum

Teknar upp plöntur og þeim skipt upp í sprota (blöð og rætur)

Gróðursett beint eða eftir forræktun

Heimild Kristín Svavarsdóttir o.fl. 2006

Notkun

Nokkuð örugg leið til að koma mörgum tegundum á legg

- Runnar t.d. loðvíðir og gulfvíðir
- Jurtir, s.s. ljónslappi, deplur, villt jarðarber

Takmarkanir

Frostlyfting og rof geta valdið afföllum; hugsanlega hægt að draga úr slíkum vandamálum með heypakningu eða þekjusáningum

Söfnun græðlinga...

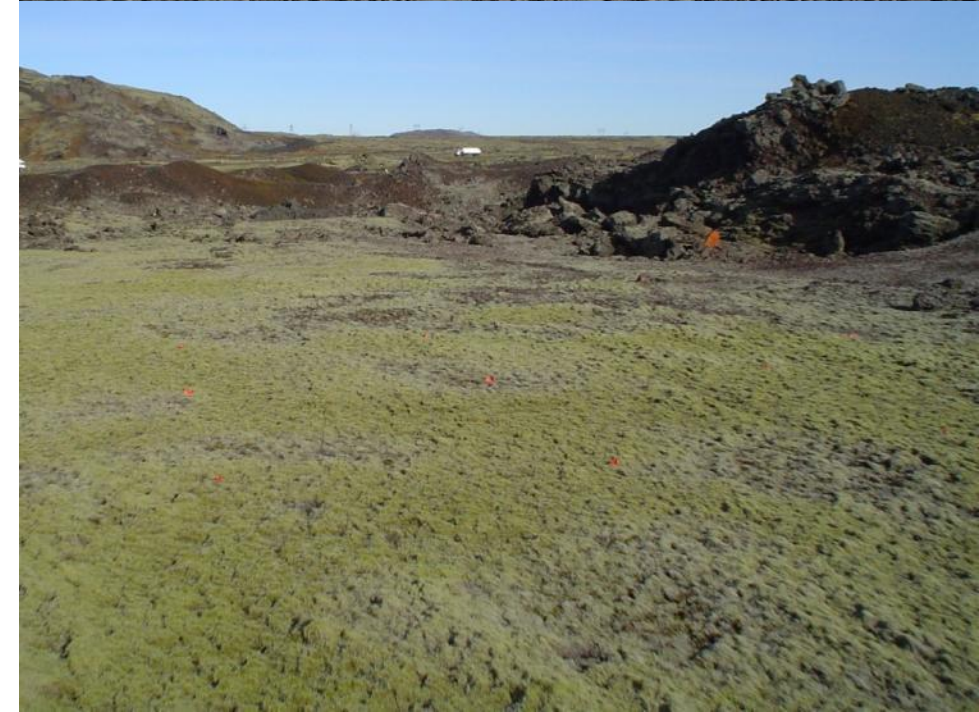

Sjálfgræðsla

- Ef svæði eru látin í friði eftir rask getur náttúruleg framvinna „grætt þau upp“ með tímanum
- Kostir
  - Ódýrt, fyrirhafnarlítið
- Ókostir
  - Tekur langan tíma
  - Óviss útkoma
  - Hætta á að rofi þar sem jarðvegur er skilinn eftir berskjaldaður

Myndir: Lilja Karlsdóttir, óbirt skýrsla
(Almenna verkfræðistofan, unnið fyrir OR)

...getur átt við um

- Framkvæmdir á svæðum þar sem engin eða lítil gróðurhula er fyrir
  - Uppgræðsla gæti stungið í stúf við hrjóstrugt umhverfið
  - Betra að slétta skerðingar lítið og skapa hrjúfleika
    - skapa örugg set fyrir fræ plantna úr nágrenninu

Vegur við Þórisvatn, hér er auðnin nær algjör og áberandi gróður myndi stinga í stúf.
Mynd: Einar E. Sæmundsen & Samson B. Harðarson, 2004

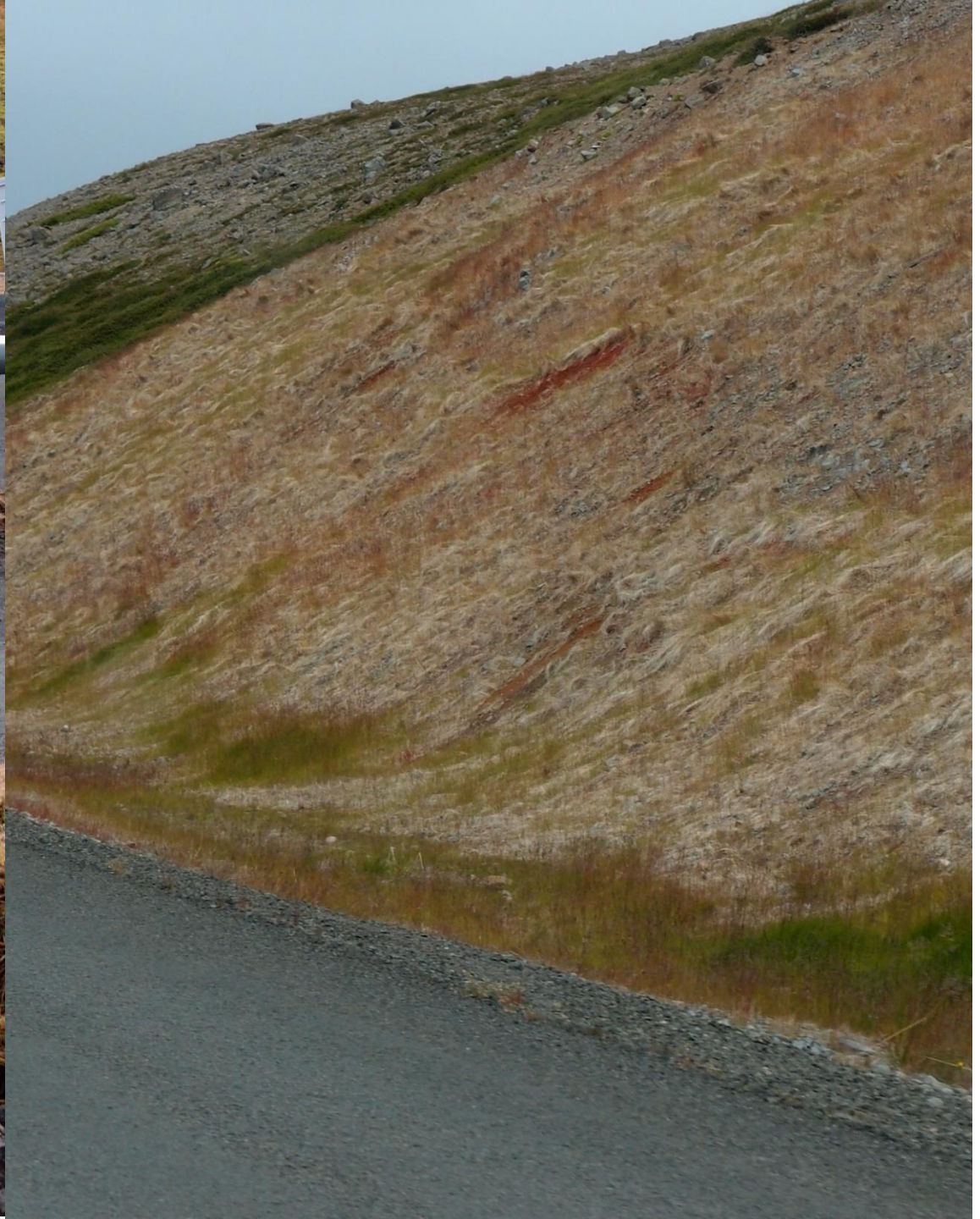
Að lokum

**“IF YOUR ONLY TOOL IS A
HAMMER, ALL YOUR
PROBLEMS WILL LOOK LIKE
NAILS”**

- Getum valið úr fjölbreyttum aðferðum og nálgunum
- Gróðursvörður sem verður fyrir raski mannvirkjaframkvæmdir er verðmæt uppspretta staðargróðurs → mikilvægt að fara vel með og nýta við frágang

VegVist: Samstarfsverkefni Lbhí, Vegagerðarinnar, Náttúrustofu Norðausturlands og Náttúrustofu Austurlands

Rit Lbhí nr. 59

VegVist — vistvænar lausnir við frágang á vegsvæðum

Guðrún Óskarsdóttir og Ása L. Aradóttir

 Landbúnaðarháskóli Íslands

2015

Endurheimt staðargróðurs á framkvæmdasvæðum

Haldið í samstarfi við Vegagerðina

Á námskeiðinu verður fjallað um helstu aðferðir sem hægt er að beita við endurheimt staðargróðurs á framkvæmdasvæðum, auk þess sem rætt verður um undirbúning, áætlanagerð, framkvæmd, viðhald og eftirfylgni slíkra verka.

kl. 8:30-8:40 Velkomin.
kl. 8:40-9:10 Hversvegna staðargróður? **Matthildur B. Stefánsdóttir Vegagerðin.**
kl. 9:10-9:40 Verkjýsingar. **Óskar Örn Jónsson og Gísli Gíslason Vegagerðin.**
kl. 9:40-10:00 Kaffi.
kl. 10:00-11:40 Aðferðir við endurheimt staðargróðurs. **Ása L. Aradóttir Lbhí.**
kl. 11:40-12:00 Fræslægja. **Járngerður Grétarsdóttir Lbhí.**
kl. 12:00-12:30 Matur.
kl. 12:30-15:30 Vettvangsferð. **Magnea Magnúsdóttir Orka náttúrunnar, Ása L. Aradóttir Lbhí og Matthildur B. Stefánsdóttir Vegagerðin.**
kl. 15:30-15:50 Kaffi.
kl. 15:50-16:50 Undirbúningur og framkvæmd endurheimtarverkefna. **Ása L. Aradóttir Lbhí,**
kl. 16:50-17:20 Samantekt og umræður. **Matthildur B. Stefánsdóttir Vegagerðin.**
kl. 17:20 Námskeiðsslit.
Tími: Fim. 12. okt, kl. 8:30-17:20 hjá Lbhí á Keldnaholti í Reykjavík og vettvangsferð
Verð: 18.900 kr.

www.lbhi.is/namskeid • endurmenntun@lbhi.is • 433 5000

Samantekt á stöðu þekkingar

Námskeið haust 2017

Vettvangsrannsóknir:
mat á árangri

Tengist einnig endurskoðun á www.namur.is og ýmsum viðmiðum

SER Europe Conference 2018

Restoration in the Era of Climate Change

9 – 13 September 2018 in Reykjavik, Iceland

 [NOTE ON ABSTRACTS](#)

 [REGISTRATION](#)

 [IMPORTANT DATES](#)

 [KYNNINGARRIT Á ÍSLENSKU](#)

 [2ND FLYER](#)